

Nr 41

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 32 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 februari 1963, föreslagit riksdagen att a) godkänna av departementschefen angivna riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet; b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ingå avtal om anskaffning av datamaskinanläggningar m. m. för folkbokförings- och uppbördsväsendet ävensom att vidtaga de förberedande åtgärder i övrigt som erfordras för den föreslagna omorganisationen.

Propositionen

I propositionen föreslås att maskiner för automatisk databehandling (datamaskiner) skall införas som hjälpmedel inom folkbokföringen och för arbetet med bl. a. uppbörd och redovisning av de direkta skatterna.

Förslaget innebär att länsstyrelserna med vissa undantag förses med egna anläggningar för automatisk databehandling. Maskinerna avses skola ersätta länsstyrelsernas nuvarande adresseringsmaskiner och de hos postverkets skatteavdelningar i residensstäderna befintliga hålkortsmaskinerna. Skatteavdelningarnas arbetsuppgifter överflyttas till länsstyrelserna. Vid varje med datamaskin utrustad länsstyrelse inrättas inom landskontoret en ny sektion (datakontoret).

Den i administrativt hänseende erforderliga centrala ledningen av och tillsynen över folkbokförings- och uppbördsverksamheten föreslås fr. o. m. 1 juli 1964 skola åvila centrala uppbördsnämnden, som i anslutning därtill ombildas och erhåller namnet centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden. Statistiska centralbyråns folkbokföringsbyrå samt generalpoststyrelsens skattekontor indrages.

I propositionen föreslås vidare, att Kungl. Maj:t bemyndigas ingå avtal om anskaffning av datamaskiner. Maskinerna föreslås skola vara av fabrikat IBM och SAAB.

De i propositionen framlagda förslagen skall ligga till grund för det fortsätta arbetet med utformning av detaljerat organisations- och systemförslag

m. m. Den nya organisationen avses vara genomförd senast vid årsskiftet 1967/68. Dessförinnan skall viss försöksverksamhet ske.

I statsrådsprotokollet redovisas de olika frågorna och departementschefens egna anföranden sålunda:

I. Inledning, s. 2—6.

II. Gällande system, s. 6—12.

III. Rationalisering av folkbokförings- och uppborädsverksamheten, s. 12—37.

IV. Departementschefen (principfrågan), s. 37—47.

V. Uppborädsorganisationskommitténs organisationsförslag m. m. jämte yttranden, s. 47—81.

VI. Departementschefen (organisation och maskinval), s. 81—91.

Beträffande den närmare innebörden av propositionsförslaget tillåter sig utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet.

Motioner

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 580) och den andra inom andra kammaren av herr *Annars m. fl.* (II: 711), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta i enlighet med hemställan i propositionen nr 32 men med det tillägget, att försöksverksamheten med datamaskiner vid länsstyrelserna även skall omfatta en maskintyp av Svenska Bull-RCA-L M Ericsson-gruppens tillverkning;

dels ock två likalydande motioner väckta den ena inom första kammaren av herr *Wikner* (I: 581) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 712), i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 32 med bifall i övrigt till propositionens förslag måtte 1. besluta att maskiner för automatisk databehandling skall placeras i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län samt 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om möjligheterna att utnyttja datamaskinerna i de under 1. angivna länen också till andra ändamål än de i propositionen föreslagna, bl. a. för näringslivets räkning, så att fullt utnyttjande av datamaskinerna i dessa län kan komma till stånd.

Beträffande motiveringen för de sålunda framställda förslagen får utskottet hänvisa till motionerna II: 711 och II: 712.

I samband med ärendets behandling har utskottets vederbörande avdelning bl. a. tagit kännedom om en från länsstyrelsen i Jämtlands län inkommen promemoria.

Utskottet

Det föreliggande propositionsförslaget innebär, att principbeslut nu skulle fattas om införande av maskiner för automatisk databehandling — datamaskiner — som tekniskt hjälpmedel inom folkbokförings- och uppbördsväsendet.

Att datamaskinerna i dagens läge utgör ett helt överlägset hjälpmedel för registrerings- och andra uppgifter inom folkbokföringen synes oomtvistligt. Förutom att dessa maskiner effektiviserar själva folkbokföringen skapar de underlag för statistikproduktionen och andra data av vital betydelse för verksamheten inom olika områden av samhällslivet. Beträffande uppbördsväsendet medför vidare datamaskinernas användning att de lokala skattemyndigheterna avlastas en mängd rutinarbete. Härtill kommer att utnyttjandet av datamaskinerna möjliggör betydande personal- och kostnadsminskningar.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet, att principbeslut nu fattas om övergång till automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med propositionsförslaget. Såsom departementschefen förutsatt bör vid systemets utformning samråd etableras med de myndigheter och organ, vilkas verksamhet berörs av omläggningen.

I fråga om lokaliseringen av maskinutrustningen innebär Kungl. Maj:ts förslag, att datamaskiner skulle placeras inte centralt utan länsvis, vilken senare anordning tillstyrkts av det övervägande antalet remissinstanser. Departementschefen anser sig för dagen dock icke kunna förorda att principbeslutet om maskinanskaffning skall avse samtliga län. Detta ställningstagande betingas dels av ovisshet rörande omfattningen av den serviceverksamhet som kan komma att åvila anläggningarna, och dels av att frågan om ändrad länsindelning nyligen gjorts till föremål för utredning — en undersökning som enligt departementschefen torde komma att utmyнна i förslag om minskat antal län. De län som enligt uppbördsorganisationskommitténs förslag inte skulle förseas med egna datamaskiner är Uppsala, Gotlands, Blekinge, Hallands och Jämtlands län; dessa skulle enligt förslaget erhålla endast stansutrustning för framställning av hålkort.

I de likalydande motionerna I: 581 och II: 712 yrkas, att riksdagen måtte dels besluta att datamaskiner skall placeras jämväl i Uppsala, Blekinge, Hallands och Jämtlands län, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om möjligheterna att utnyttja datamaskinerna i de nyssnämnda länen även för andra ändamål än de i propositionen föreslagna.

I likhet med departementschefen anser utskottet att datamaskinerna bör placeras inte centralt utan länsvis. Emellertid kan utskottet, med beaktande av de utav departementschefen anförda skälen, inte förorda att principbeslutet om datamaskinanskaffning nu skulle avse de län som i motionerna åsyftas. Bl. a. torde man böra avvakta de erfarenheter som vinnes under de

närmaste åren; såsom departementschefen uttalat torde frågan f. ö. automatiskt få sin lösning i samband med en länsindelningsrevision. Utskottet avstyrker alltså motionsyrkandena i fråga.

Enligt propositionsförslaget skall datamaskinerna administreras av de myndigheter som på det regionala planet bär ansvaret för verksamheten, d. v. s. länsstyrelserna. Organisatoriskt skulle detta innebära, att en ny sektion — ett datakontor — inrättas inom landskontoret vid de länsstyrelser som erhåller datamaskinutrustning. Chefen för datakontoret skulle erhålla samma tjänsteställning som chefen för uppborädssektionen. Vad sålunda föreslagits har inte givit utskottet anledning till erinran.

Likaså biträder utskottet den i propositionen förordade anordningen med en utbyggnad av centrala uppborädsnämnden med uppgift att — under benämningen centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden — handha den centrala ledningen av och tillsynen över folkbokförings- och uppborädsverksamheten. I samband härmed avses den nuvarande centrala uppborädsnämnden och statistiska centralbyråns folkbokföringsbyrå skola upphöra.

Vad härefter angår den betydelsefulla frågan om val av maskinsystem för länsanläggningarna framgår av statsrådsprotokollet, att densamma varit föremål för ingående överväganden av uppborädsorganisationskommittén, som därvid haft tillgång till expertis från matematikmaskinnämnden och jämväl samrått med kommittén för maskinell databehandling. Fem företags datamaskiner har jämförts och bedömts, däribland IBM Svenska aktiebolags IBM 1401, Svenska aeroplanaktiebolagets och Facit Electronics aktiebolags SAAB D 21-P samt Svenska Bull aktiebolags RCA 301. Utifrån ett flertal bedömningsgrunder har kommittén förordat IBM 1401. Matematikmaskinnämnden har å sin sida understrukit betydelsen av en inhemsk datamaskinindustri och har under viss förutsättning förordat SAAB-systemet framför övriga alternativ.

Departementschefen tillkännager som sin uppfattning, å ena sidan att principiella skäl kan anföras mot att näringspolitiska aspekter tillmäts en utslagsgivande betydelse i det nu aktuella upphandlingsärendet, å andra sidan att staten vid avgörande av ett upphandlingsärende även bör beakta dess verkan på konkurrensläget inom den sektor som berörs av upphandlingen. Det anförda leder enligt departementschefen till slutsatsen att staten bör undvika att ge dominans åt ett enda fabrikat vid anskaffning av det stora antal maskiner det här gäller. Ett blandat system skulle enligt departementschefen medföra flera betydande fördelar, som klart överväger nackdelarna med ett system med endast ett fabrikat. Departementschefen förordar att för den här ifrågavarande verksamheten skall användas två fabrikat, nämligen IBM-systemet och SAAB-systemet. Till frågan om den inbördes fördelningen mellan dessa båda tas i propositionen inte någon ställning; erfarenheterna härvidlag anses böra avvaktas. Inte heller tas nu någon slutlig ställning till frågan om formen för anskaffningen, även om starka skäl anses tala för att maskinerna förhyrs med optionsrätt till köp.

I de likalydande motionerna I: 580 och II: 711 yrkas, att riksdagen måtte

besluta att försöksverksamheten med datamaskiner vid länsstyrelserna även skall omfatta maskintypen RCA 301.

För egen del finner sig utskottet — även med beaktande i viss mån av de i motionerna framförda synpunkterna — inte kunna ge sitt stöd åt att den nu ifrågakvarande verksamheten med datamaskiner vid länsstyrelserna skulle omfatta flera maskintyper än två. Redan administreringen av ett två-maskinsystem torde erbjuda vissa svårigheter i personellt hänseende, vilka svårigheter enligt vad utskottet erfarit skulle i hög grad accentueras vid en utökning med ytterligare en maskintyp. I och för sig synes administrativa skäl närmast tala för att allenast en maskintyp kommer till användning i förevarande fall. Med beaktande av vad i ärendet anförts får emellertid enligt utskottets mening den i propositionen förordade lösningen anses acceptabel. Utskottet vill därför tillstyrka att Kungl. Maj:t bemyndigas ingå avtal om anskaffning av datamaskinanläggningar m. m. för folkbokförings- och uppborrdsväsendet i enlighet med vad departementschefen förordat. Härav följer att utskottet inte biträder yrkandet i motionerna I: 580 och II: 711.

Utskottet vill understryka att utskottet med sitt nyss angivna ståndpunkts-tagande inte givit uttryck för någon åsikt beträffande framtida maskinval för andra statliga ändamål än folkbokföring och uppbörd. Enligt vissa beräkningar kan den totala investeringen i datamaskiner i vårt land omkring år 1975 väntas uppgå till inemot 1 miljard kr., därav för statens del ca 300 miljoner kr. Utskottet förutsätter att frågan om lämpligt maskinval för kommande behov följes med uppmärksamhet på basis av vunna erfarenheter och med beaktande av storleken och beskaffenheten av det verksamhetsområde varom i varje särskilt fall blir fråga.

Vad i propositionen i övrigt anförts och förordats har inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 580 och II: 711 icke må av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 581 och II: 712 icke må av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen må

a) godkänna i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 februari 1963 angivna riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppborrdsväsendet;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ingå avtal om anskaffning av datamaskinanläggningar m. m. för folkbokförings- och uppborrdsväsendet ävensom att vidtaga de förberedande åtgärder i övrigt som erfordras för den föreslagna omorganisationen.

Stockholm den 19 mars 1963

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Näsström, Boman, fröken Andersson, herrar Einar Persson, Fritz Persson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Bengtson, Mårtensson, Herbert Larsson, Widén, Hjorth, Akerlund, Sundin och Harry Carlsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Staxäng, Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Blidfors, Eliasson i Sundborn, Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, herrar Svensson i Ljungskile, Larsson i Hedenäset, Johansson i Norrköping, Gustafsson i Uddevalla, Blomkvist, Löfroth, Nelander och Palm.

Reservation

av herrar *Bengtson, Widén, Sundin, Harry Carlsson, Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset och *Nelander*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande, som på s. 9 börjar med »I likhet med» och på s. 10 slutar med »motionsyrkandena i fråga», bort ha följande lydelse:

»I likhet med departementschefen anser utskottet det vara framsynt att utrusta länen med egna datamaskinanläggningar, vilka kan beläggas med åtskilliga uppgifter utöver folkbokföring och uppbörd. I såväl vederbörande länsstyrelsens yttranden som förevarande motioner har starkt understrukt angelägenheten av att även länsstyrelserna i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län erhåller maskiner för automatisk databehandling. Även enligt utskottets mening skulle det medföra betydande fördelar om dessa län erhöi egna datamaskiner, som kunde tjäna som serviceanläggningar åt myndigheter, landsting, primärkommuner och företag. Förutsättningarna för ett fullt utnyttjande av maskinkapaciteten genom dylik serviceverksamhet synes goda. Med hänsyn härtill förordar utskottet att möjligheterna att utnyttja datamaskinanläggningar i ifrågavarande län också för uppgifter vid sidan av folkbokförings- och uppbördsväsendet göres till föremål för skyndsamt utredning, varigenom riksdagen kan beredas möjlighet att snarast taga ställning i frågan om maskinanskaffningen på grundval av tillräckligt utredningsmaterial.»

dels ock utskottets hemställan under II. bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 581 och II: 712, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om möjligheterna att utnyttja datamaskinanläggningar vid länsstyrelserna i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län även för uppgifter vid sidan av folkbokförings- och uppbördsväsendet samt att utredningens resultat snarast redovisas för riksdagen.»